

УДК 340.15(474.5)
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2023/2.126-7>

Антон КРИЖЕВСЬКИЙ, канд. іст. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-7234-7500
e-mail: antonkryzhevskiy@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РЕЦЕПЦІЇ РИМСЬКОГО ПРАВА У ВЕЛИКОМУ КНЯЗІВСТВІ ЛИТОВСЬКОМУ

Вступ. Метою статті є комплексний історико-правовий аналіз хронології та географії шляхів рецепції римського права у правову систему Великого князівства Литовського.

Методи. Обґрунтованість теоретичних положень, висновків, наукового аналізу та достовірність результатів дослідження забезпечено використанням сукупності філософських, загальнонаукових і спеціальних наукових методів, а саме: історико-правового, порівняльно-правового, історико-функціонального, формально-юридичного тощо. Дослідження виконано з позиції принципів історизму, об'єктивності, різнобічності, взаємодоповнюваності й обґрунтованості, що створило надійну методологічну основу для комплексного аналізу предмета дослідження.

Результати. У статті проаналізовано західно- та східноєвропейський типи рецепції римського права, їхню географію та хронологічні межі. Автором виокремлені численні правові норми, які у Великому князівстві Литовському, по суті були нормами рецепційованого римо-візантійського права, сприймалися як звичаєве право. Доведено, що рецепція римського права у Великому князівстві Литовському з Візантії відбулася раніше, ніж із Західної Європи. Встановлено, що норми римо-візантійського права запозичували із церковного законодавства Візантії або через державні нормативно-правові акти, у яких тісно перепліталися світські норми із християнськими правовими положеннями.

Висновки. На основі аналізу хронології та географії рецепції римського права у Великому князівстві Литовському автор доходить висновку, що римо-візантійське право суттєво вплинуло на формування і розвиток правової системи князівства. Обґрунтовано, що цей вплив пов'язаний із процесом рецепції римо-візантійського права у стародавнє руське право домонгольського періоду із подальшим поширенням, еволюцією рецепційованих правових норм у вигляді різних правових форм у праві Великого князівства Литовського.

Ключові слова: рецепція, римське право, українське право, римо-візантійське право, Литовські статут, Велике князівство Литовське, Литовсько-Руська держава, Візантія, Еклога, Прохірон, Кормчі книги.

Вступ

Усебічне вивчення генезису та розвитку права сприяє не лише об'єктивній реконструкції правової реальності різних історичних періодів і виявленню основних тенденцій еволюції окремих галузей та інститутів права в ту чи іншу епоху, а й розумінню проблем функціонування права в сучасній державі. Зазначене обумовлює важливість й **актуальність** дослідження особливостей правового регулювання суспільних відносин у Великому князівстві Литовському (далі – ВКЛ), Руському та Жемайтійському. Саме в литовсько-руську добу українське право зазнає відчутного впливу рецепції римського права та споріднюється із правовими принципами й методами правового регулювання європейської цивілізації. А тип рецепції римських правових норм до українського права литовсько-руської доби залишається дискусійним і дотепер.

Історіографія проблеми. Питання, пов'язані з визначенням типів рецепції римського приватного права у правові системи європейських держав загалом й, зокрема до українського права, досліджували з XIX ст. Хоча, наприклад, професор Університету св. Володимира І. Н. Данилович, працюючи з історичним матеріалом першої половини XIX ст., не диференціював різні шляхи рецепції римського права до законодавства ВКЛ (Данилович, 1841). Проблема типів рецепції римського права до права українського в різні історичні періоди актуалізували в незалежній Україні. Серед праць концептуального і доктринального рівня, що стосуються проблем рецепції римського права литовсько-руської доби, необхідно виділити роботи П. Музиченка, Є. Харитонова, О. Харитонові (Харитонов, & Харитонова, 2009), О. Підпригори, І. Бойка (Бойко, 2013) та ін. Для розуміння шляхів рецепції конкретних римських правових норм і конструкцій до права ВКЛ важливими є висновки зарубіжних істориків права (Ю. Бардах (Bardach, 1974), Ф. Боссовський (Bossowski, 1935), М. Сліж (Сліж, 2013) та ін.). Незважаючи на солідний доробок учених із цієї

проблеми, остаточну крапку в питанні типів рецепції римського права ставити зарано.

Метою статті є комплексний історико-правовий аналіз хронології та географії шляхів рецепції римського права у правову систему ВКЛ.

Постановка проблеми. Уже в XIV–XVI ст. у джерелах права Великого князівства Литовського спостерігаємо правозастосування багатьох норм римського права. У зв'язку із цим виникає питання про тип рецепції римських правових норм у правову систему ВКЛ. У вітчизняній історико-правовій науці виділяють декілька типів. Більшість дослідників виокремлюються західний або романо-германський, що зароджується в XI ст. й пов'язаний із західноєвропейською університетською традицією оброблення Зводу цивільного права (Corpus iuris civilis), і східний або візантійський, який ґрунтується на рецепції норм християнізованого римсько-візантійського права, що містилися у світських і церковних джерелах візантійського права. Останній інколи називають південнослов'янським, оскільки основні пам'ятники візантійського права були перекладені кирило-мефодіївською школою слов'янською мовою в Болгарії, і за болгарського та частково сербського посередництва потрапили в Руську державу. Обидва ці шляхи рецепції виникають практично одночасно, проте відрізняються географією свого перебігу та способами, внутрішньою логікою самої рецепції.

Методи

Обґрунтованість теоретичних положень, висновків наукового аналізу й достовірність результатів дослідження забезпечено використанням сукупності філософських, загальнонаукових і спеціальних наукових методів. Філософсько-світоглядну основу пізнання становлять ключові положення діалектики. Процес пізнання здійснювався з погляду принципів історизму, об'єктивності, різнобічності, взаємодоповнюваності й обґрунтованості, що створило надійну методологічну основу для комплексного аналізу предмета дослідження. Порівняльно-правовий і

формально-юридичний методи стали основою для аналізу норм Литовських статутів і римського права. У роботі застосовували й інші методи наукового аналізу відповідно до предмета дослідження: історико-функціональний, історико-правовий, системно-структурний та ін.

Результати

Тип рецепції римського права у правову систему ВКЛ, на перший погляд, визначити достатньо просто. Західний шлях рецепції римського права став у середньовіччі фундаментом для формування правової традиції Західної Європи та континентальної юридичної догматики, а зв'язки князівства із західним світом були дуже міцними. Тож можна припустити, що норми римського права були запозичені із країн Західної Європи. Уже з кінця XIV ст. за допомогою діяльності литовських юристів із європейською університетською освітою, а також залучення польського та німецького законодавства до регулювання суспільних відносин починається проникнення у право князівства елементів римського права.

На початку XV ст. серед студентів Болонського університету, наприклад, були й уродженці ВКЛ – Альберт Гаштольд і Ян Радзівіл. Знання, отримані ними в Болонському університеті, були перенесені у практичну площину під час підготовки Статуту 1529 р. А. Гаштольд, зокрема, з 1522 р. був канцлером Великого князівства Литовського й очолював комісію зі створення Статуту 1529 р. Саме з його ініціативи до Статуту (Арт. 25, Р. I), були внесені правові норми про те, що осіб, які не є уродженцями ВКЛ, позбавляли права обіймати державні посади та володіти нерухомістю (Статуту Великого князівства Литовського, 2002, т. 1, с. 60). З огляду на його європейську університетську освіту можна припустити, що запропоновані А. Гаштольдом норми були сформульовані під впливом римського права, а саме їхньою основою став Юстиніанівський *beneficium principale*.

Найбільшій інтенсивності вплив римського права на право ВКЛ як безпосередньо, так і через польсько-німецьке посередництво досяг у XVI ст. Іншими словами, відбувається насичення доктриною римського права норм Статуту ВКЛ 1566 р. під впливом польських докторів права, які навчалися в європейських університетах (передусім А. Ротундуса та П. Роїзія). Сучасна українська історіографія, з певними застереженнями, схиляється саме до таких позицій. Є. Харитонов, О. Харитонova (Харитонов, & Харитонova, 2009, с. 23), І. Бойко (Бойко, 2013, с. 92) й інші вчені стверджують, що у випадку Литовського статуту 1566 р. маємо справу з достатньо вираженою рецепцією римського права у формі прийняття переважно норм і правил останнього, адаптованих до місцевих умов. Науковці зазначають, що укладачі Статуту 1566 р., ґрунтуючись на західноєвропейських засадах світогляду, відстоювали доцільність використання римського права як зразка і як допоміжного матеріалу, що сприяло оновленню норм попереднього статуту та запровадженню багатьох понять і категорій римського права у правову систему князівства.

Такий варіант є досить логічним і категорично ставити його під сумнів не варто, однак водночас варто звернути увагу на той історичний факт, що панівні позиції римське право завоювало в Німеччині та Польщі лише у XVI ст. З огляду на цю тезу важливо уважно розглянути і східний шлях рецепції римського права через візантійські джерела права та світсько-церковні книги. Він характерний лише для правових систем православних держав Східної Європи, тобто країн, що перебували в орбіті Візантійської цивілізації, і в яких цивілізаційно-культурні процеси

були обумовлені зв'язком з Візантією, її культурою, релігією та правом. Як ми зауважували у попередніх наших розвідках, цей шлях рецепції римського права починається на Русі з IX–X ст. і збігається з піднесенням її культурно-історичного розвитку та з прийняттям нею християнства (Крижевський, 2023). Незважаючи на формування Великого князівства Литовського, у середині XIII ст. на землях південно-Західної Русі руське законодавство, що зазнало впливу візантійського права, зберігає тут чинність, а джерела попередньої епохи посідають ключове місце в регулюванні суспільних відносин. Прикладом тут може слугувати текст "Кормчої книги" кінця XIII ст., що був майже ідентичною копією сербської редакції "Номоканона" (Іловицького списку), датованого 1262 р. (Щапов, 1978, с. 135). І в руській, і в сербській редакції в ідентичному порядку й обсязі викладено фрагменти із законодавства імператора Юстиніана, "Еклоги" та "Прохірона". А як відомо, ця "Кормча книги" слугувала оригіналом для багатьох пізніших списків, що поширювалися наприкінці XIII–XIV ст. на українських і білоруських землях Великого князівства Литовського, і нерідко використовувалися у світських судах. "Кормчі книги" стали основною правовою формою рецепції візантійського права у право ВКЛ. Отже, положення візантійського законодавства, що містилися в "Кормчих книгах", використовували в юридичній практиці князівства. Цей історичний факт свідчить на користь того, що норми римського права були рецеповані у право ВКЛ набагато раніше, ніж у середньовічне право Німеччини та Польщі.

Найімовірніше, з візантійського права за допомогою "Кормчої книги" у право ВКЛ була запозичена так звана норма "trimorii" – положення про те, що у разі розірвання шлюбу з вини чоловіка дружина отримувала 1/3 шлюбних подарунків. Хоча шлях рецепції цього інституту є дискусійним. Білоруська дослідниця Н. Сліж зазначає, що інститут триморії був відсутній у праві Польщі, через яку транзитом і рецепційовували з Європи римські правові конструкції (Сліж, 2013, с. 253). Тому вона вважає, що інститут триморії до ВКЛ потрапив візантійським шляхом рецепції через давньоруські "Кормчі книги" і його застосовували в литовсько-руському праві з посиланням на "звичаєве право", що було загальноприйнятою практикою для князівства. Тоді як польський учений Ю. Бардах стверджує, що запозичення цієї норми римського права до права ВКЛ мала західноєвропейське походження (Bardach, 1974, s. 123, 124, 138).

Як уже зазначалося раніше, у правозастосовній практиці ВКЛ численні інститути шлюбно-сімейного права, по суті будучи нормами рецепційованого римо-візантійського права, сприймалися як звичаєве право і називалися "старовиною". (Сліж, 2013, с. 251). Наприклад, під "старовиною" у ВКЛ розуміли і рецепційовані римо-візантійські норми "Еклоги" та "Прохірону" ("Закону градського") про заручення неповнолітніх осіб, що продовжувала діяти у ВКЛ аж до XVI ст. Крім згаданих, у звичаєве право ВКЛ з візантійського були рецепційовані й інші важливі для шлюбно-сімейного права норми, а саме:

- видача посагу в рухомому майні,
- запис віна в нерухомості,
- термін подання скарги для вдови тощо.

Рецепція норм візантійського права у ВКЛ відбувалася транзитом через джерела права Русі не лише на рівні окремих статей, але й ідей, які інтерпретувалися й оброблялися місцевими традиціями" (Сліж, 2013, с. 252–253).

Цілком імовірно, що з "Еклоги" до правозастосовної практики ВКЛ увійшли низка інститутів шлюбно-сімейного права, зокрема:

- виділення посагу:

Еклога. Тит II. § 4: "Шлюб укладається у письмовій формі за наявності письмового договору про посаг у присутності трьох гідних довіри свідків".

Статут 1566 р. Арт. 17. Р. I: "... каждый обыватель того панства которого кольвекъ будучы стану, выдаючи дочку свою замужъ и даючи за нею посагъ або выправу подле доброе воли своее, наипервей нижли дѣвку выдастъ, маеть отъ зятя взяти записъ подъ печатю его и подъ печатями людей добрихъ";

- виокремлення віна:

Еклога. Тит II. § 4: "І, зрозуміло, між ними має бути укладено три договори: два зустрічних і рівносильних щодо посагу і ще один від чоловіка на користь дружини".

Статут 1529 р. Арт. 8. Р. IV: "...если бы хто дочку свою выдал замуж, тогда ей маеть первой вено отпавити";

- повернення майна бездітної дружини до батьківського будинку:

Еклога. Тит II. § 5: "І якщо трапиться, що дружина помре раніше за чоловіка бездітною ... три чверті, що залишаються, від цього посагу повертаються спадкоємцям з волі померлої, або віддаються їй так званим спадкоємцям за законом".

Статут 1566 р. Арт. 17. Р. V: "Кгда бы которая жона будучы замужемъ безплотнѣ умерла, маючи певное внесение за выправою отъ родичовъ своихъ, а того бы имѣнья никому не записала, таковое внесение засъ въ тотъ же домъ, съ которого вышло, вернуться маеть родичомъ ее".

Положення "Еклоги", звісно, переосмислені і перероблені, проте загальні риси правової конструкції збережено. Також можна припустити, що норми "Еклоги" вплинули і на визначення шлюбного віку. Хоча у Статутах його постійно змінювали, у судовій практиці, як стверджує дослідниця Н. Сліж, можливість укласти шлюб хлопці отримували з 15 років, а дівчата – з досягненням статевної зрілості, приблизно в 13-15 років, що відповідає Тит II. § 1 "Еклоги" (Сліж, 2013, с. 262).

Аналогічна ситуація стосувалася і "quarta Falcidia" ("фальцидієвої чверті") – знаменитого римського закону Фальцидія ("lex Falcidia", 40-й р. до Р. Х.), внесеного до Зводу цивільного права (Corpus iuris civilis, Inst. 2.22; D. 35.2; C. 6.50). За цим законом 1/4 частки власності батька залишалася спадкоємцю, визначеному в заповіті, незалежно від обтяження спадщини легатами та фідеокомісами (Corpus iuris civilis, Inst. 2.22; D. 35.2; D. 35.2.15). Ця переосмислена правова конструкція, що міститься в Арт. 3, Р. IV, Статутів 1566 та 1588 рр., (Статути Великого князівства Литовського, 2002, т. 2, с. 296; Статути Великого князівства Литовського, 2002, т. 3, с. 115) була рецепційована у право ВКЛ не з польських джерел права, а із Тит II. § 10 "Еклоги".

У право ВКЛ із візантійського законодавства було рецепційовано також норму про міжстановий шлюб із правом збереження правового статусу чоловіка та поширення його статусу на членів сім'ї з нижчого стану, на відміну від аналогічної можливості у жінок. Якщо шляхтич одружувався з міщанкою чи селянкою, то вона та її діти набували шляхетства (Статути Великого князівства Литовського, 2002, т. 2, с. 284; Статути Великого князівства Литовського, 2002, т. 3, с. 94). Таку інформацію подано в Арт. 16, Р. III та Арт. 20, Р. III. Проте дівчина чи

вдова втрачали спадщину, якщо виходили заміж за чоловіка іншого соціального стану: міщанина чи селянина. Про це йдеться в Арт. 11, Р. V та Арт. 12, Р. V. Їм лише призначалася грошова винагорода, але вдвічі менша від вартості приданого (Статути Великого князівства Литовського, 2002, т. 2, с. 332; Статути Великого князівства Литовського, 2002, т. 3, с. 203). Ця правова конструкція, була рецепційована у законодавство ВКЛ із давньоруської юридичної компіляції "Книг Законних" ("Книги законные"..., 1885, Р. II, § 26 с. 68; Р. III, § 18, с. 84).

Саме визначення шлюбу, що міститься в законодавстві ВКЛ, було також рецепційовано із римо-візантійського транзитом через руське право. Зокрема, уже "Номаканон" у XIV титулах патріарха Фотія IX ст., що був основою "Кормчої книги" на Русі, містив це поняття шлюбу. А візантійські юристи внесли в "Номаканон" цю дефініцію з роботи відомого римського юриста Модестина (III ст.). У Дігестах поняття шлюбу Модестина визначено як "союз чоловіка і жінки, спільності всього життя, співучасті в божеському та людському праві (D. 23.2.1)".

Не тільки регулятивні норми приватного права, а й безліч різних кримінально-правових заборон, пов'язаних зі шлюбно-сімейними відносинами, у законодавстві ВКЛ були запозичені із рецепційованого на Русі візантійського права. У Статуті 1588 р., зокрема в Арт. 30 Р. XIV, криміналізація діянь, пов'язаних з аморальною поведінкою, "тої злості, аби ся в панствах наших християнських не множила" (Статути Великого князівства Литовського, 2002, т. 3, с. 345), була обумовлена прямою рецепцією православних канонічних заборон. Артикул 30 Р. XIV Статуту 1588 р. за подружню зраду встановлював покарання у вигляді смертної кари (Статути Великого князівства Литовського, 2002, т. 3, с. 345). Ця кримінально-правова норма відповідає нормам жорсткої системи покарань візантійського права і була рецепційована зі згаданої вже компіляції "Книг Законних" ("Книги законные"..., 1885, Р. II, § 26, 48–49, 55, с. 68–75). Існують і багато інших норм Статутів ВКЛ, запозичених з візантійського права переважно транзитом через руську державу.

Отже, можна стверджувати, що історична приналежність земель сучасної України до православного світу сприяла тому, що римсько-візантійські норми суттєво вплинуло на українське право.

Дискусія та висновки

Проведений аналіз хронології та географії рецепції римського права у Великому князівстві Литовському, Руському і Жемайтійському дає змогу констатувати, що римо-візантійське право суттєво вплинуло на формування і розвиток правової системи князівства. Можна сміливо стверджувати, що цей вплив пов'язаний, насамперед, із процесом рецепції римо-візантійського права у стародавнє руське право домонгольського періоду і з подальшим поширенням, еволюцією рецепційованих правових норм у вигляді різних правових форм у праві ВКЛ. Особливість рецепції римо-візантійського права в право Русі полягала в тому, що її здійснювали або через церковне законодавство Візантії, або через державні нормативно-правові акти, де тісно перепліталися світські норми із християнськими правовими положеннями. Цінність такої рецепції очевидна: візантійське світсько-церковне право, містило величезну кількість норм класичного римського права, адаптованих до християнської правової культури. Сприйняття правової системою ВКЛ цих правових норм цілком відповідало запиту підвищення ефективності правового регулювання суспільних відносин. Окрім того, необхідно підкреслити, що рецепція римського права через Візантію (східний або південнослов'янський тип

рецепції) відбулася раніше, ніж через Західну Європу (західноєвропейський тип). І ця перша хвиля впровадження римського правового матеріалу на тривалий час визначила розвиток правової культури ВКЛ.

Список використаних джерел

- Бойко, І. (2013). Вплив римського приватного права на розвиток правового регулювання цивільних відносин в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*, 2, 87–96.
- Данилович, І. (1841). Взгляд на литовское законодательство и литовские Статуты. *Юридические записки, издаваемые П. Редкиным*, 1, 1–46.
- Еклога. Візантійське законодавче зведення VIII ст. http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:SWdbLd_hVsJ:www.hist.msu.ru/ER/Etext/ecloga.htm&hl=uk&gl=ua&strip=1&vwsr=0
- "Книги законные", содержащие в себе, в древнерусском переводе, византийские законы земледельческие, уголовные, брачные и судебные. (1885). Типография Императорской Академии наук.
- Крижевський, А. (2023). Особливості рецепції римського права в Руській державі (IX–XIII ст.). *Юридичний науковий електронний журнал*, 1, 26–29. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/3>
- Сліз, Н. (2013). Шлюбні та позашлюбні стасунки шляхти у звичайному праві і канонадичних актах ВКЛ. *Соціум*, 10, 246–288.
- Статути Великого князівства Литовського. (2002). (Т. 1) (С. Ківалов, П. Музиченко, & А. Паньков (Ред.)). Юридична література.
- Статути Великого князівства Литовського. (2003). (Т. 2) (С. Ківалов, П. Музиченко, & А. Паньков (Ред.)). Юридична література.
- Статути Великого князівства Литовського. (2004). (Т. 3) (С. Ківалов, П. Музиченко, & А. Паньков (Ред.)). Юридична література.
- Харитонов, Є., & Харитонova, О. (2009). Рецепція римського права у Статутах Великого князівства Литовського: чинники, передумови та деякі результати. *Актуальні проблеми держави і права*, 49, 14–24.
- Щапов, Я. (1978). *Византийское и южнославянское правовое наследие на Руси в XI–XIII вв.* Наука.
- Bardach, J. (1974). Statuty Wielkiego Księstwa Litewskiego – pomniki prawa doby odrodzenia. *Kwartalnik Historyczny*, 81, 2, 750–780.
- Bossowski, F. (1935). Nowela Justyniana 115 – Statut Litewski I R. IV Art. 13 (14), Statut Litewski II i III R. VIII. Art. 7-T. X. cz. 1 Art. 167. *Księga pamiątkowa ku uczczeniu czterechsetnej rocznicy wydania pierwszego Statutu Litewskiego* (S. Ehrenkreutz, Red.). 107–121.
- Corpus Iuris Civilis. <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/corpusjurciv.htm>

References

- Bardach, J. (1974). Statuty Wielkiego Księstwa Litewskiego – pomniki prawa doby odrodzenia. *Kwartalnik Historyczny*, 81, 2, 750–780.
- Bossowski, F. (1935). Nowela Justyniana 115 – Statut Litewski I R. IV Art. 13 (14), Statut Litewski II i III R. VIII. Art. 7-T. X. cz. 1 Art. 167. *Księga pamiątkowa ku uczczeniu czterechsetnej rocznicy wydania pierwszego Statutu Litewskiego* / red. S. Ehrenkreutz, 107–121.
- Boyko, I. (2013). The influence of Roman private law in the development of legal regulation of civil relations in Ukraine. *Scientific bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs : legal series*, 2, 87–96 [in Ukrainian].
- Corpus Iuris Civilis [in Latin]. <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/corpusjurciv.htm>
- Danilovich, I. (1841). A look at Lithuanian legislation and Lithuanian Statutes. *Legal notes published by P. Redkin*, 1, 1–46 [in russian].
- Ecloga [in russian&Greek]. http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:SWdbLd_hVsJ:www.hist.msu.ru/ER/Etext/ecloga.htm&hl=uk&gl=ua&strip=1&vwsr=0
- Kharitonov, E., & Kharitonova, O. (2009). Reception of the Roman law in Statuts of Grand Duchy of Lithuania: factors, pre-conditions and some results. *Current Problems of State and Law*, 49, 14–24 [in Ukrainian].
- Kryzhevskiy, A. (2023). Peculiarities of the reception of roman law in the Kyivan Rus (IX–XIII centuries) *Juridical scientific and electronic journal*, 1, 26–29 [in Ukrainian].
- Shchapov, Ya. (1978). Byzantine and South Slavic legal heritage in Rus' in the XI–XIII centuries. *Nauka* [in russian].
- Slizh, N. (2013). Marital and extramarital relations in the gentry milieu according to common law and legislative acts of the Grand duchy of Lithuania. *Society*, 10, 246–288 [in Belarusian].
- Statutes of the Grand Duchy of Lithuania. (2002). (V. 1) (S. Kivalov, P. Muzychenko, & A. Pankov (Eds.)). Yurydychna literatura [in Ukrainian].
- Statutes of the Grand Duchy of Lithuania. (2003). (V. 2) (S. Kivalov, P. Muzychenko, & A. Pankov (Eds.)). Yurydychna literatura [in Ukrainian].
- Statutes of the Grand Duchy of Lithuania. (2004). (V. 3) (S. Kivalov, P. Muzychenko, & A. Pankov (Eds.)). Yurydychna literatura [in Ukrainian].
- "The Law Books", Which Contain Themselves, in the Old Russian Translation, the Agricultural, Criminal, Conjugal and Judicial Laws of Byzantium. (1885). Tip. Imp. Akad. Nauk [in Old Church Slavonic] [in russian].

Отримано редакцією журналу / Received: 25.09.23

Прорецензовано / Revised: 19.10.23

Схвалено до друку / Accepted: 29.10.23

Anton KRYZHEVSKYI, PhD (History), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0002-7234-7500
e-mail: antonkryzhevskiy@knu.ua
Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv, Ukraine

FEATURES OF THE RECEPTION OF ROMAN LAW IN THE GRAND DUCHY OF LITHUANIA

Background. The purpose of this study is to carry out a comprehensive historical and legal analysis of the chronology and geography of the ways of Roman law reception into the legal system of the Grand Duchy of Lithuania (GDL).

Methods. The validity of theoretical propositions, conclusions, scientific analysis and the reliability of research results is ensured by the use of a complex of philosophical, general scientific and special scientific methods, namely: historical-legal, comparative-legal, historical-functional, formal-legal, and legal methods, etc. The research was conducted from the standpoint of the principles of historicism, objectivity, universality, complementarity, and reasonableness, which created a reliable methodological basis for a comprehensive analysis of the research subject.

Results. The article analyzes Western and Eastern European types of Roman law reception, their geography, and chronological boundaries. The author singled out numerous legal norms that, in essence, being the norms of the received Roman-Byzantine law, were perceived as customary law in the GDL. It is proved that the reception of Roman law in the GDL from Byzantium took place earlier than from Western Europe. It has been established that the norms of Roman-Byzantine law were borrowed from the ecclesiastical legislation of Byzantium or through state legal acts, in which secular norms were closely intertwined with Christian legal provisions.

Conclusions. Based on the analysis of the chronology and geography of the reception of Roman law in the Grand Duchy of Lithuania, the author concludes about the significant influence of Roman-Byzantine law on the formation and development of the principality's legal system. It is substantiated that this influence is connected with the process of reception of Roman-Byzantine law in the Rus' law of the pre-Mongol period and with the further spread and evolution of the received legal norms in the form of various legal forms in rights of the Grand Duchy of Lithuania.

Keywords: reception, Roman law, Ukrainian law, Roman-Byzantine law, Lithuanian statute, Grand Duchy of Lithuania, Lithuania-Rus' State, Byzantium, Ecloga, Prochiron, Kormchaia Book.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.